

Мамчин Петро Ігорович, здобувач кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ, голова Шевченківського районного суду м. Чернівці

РЕФОРМИ СОЛОНА АФІНСЬКОГО ЯК ВИЯВ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИХ ІДЕЙ ПРАВОСУДДЯ В АФІНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

Досить значне коло дослідників різноспектральних проблематик, що пов'язані з давньогрецьким періодом, приходять до спільного висновку з приводу високої оцінки діяльності афінського законодавця Солон, який обіймав посаду полісного архонта.

З приходом його до влади та наділення зазначеного архонта-фесмофета широким спектром законодавчих повноважень починається процес утілення в текстах нормативно-правових актів афінського полісу натурфілософських ідей, які було розроблено ще представниками мілетської школи. Фактично відбувалася трансформація природного права на право писане, що досить позитивно відобразилося на подальшому розвитку соціуму й стало, за висловом Аристотеля, початком формування демократичного устрою держави [1, с. 44]. Незаперечним є той факт, що Афіни були одним із найбільш відомих і надзвичайно впливових полісів Давньої Греції. Ще за часів правління Перикла вони сприймалися як зразок демократії, утім, відправним пунктом початку практичної реалізації демократичних перетворень у цьому полісі прийнято вважати політичні реформи Солон [2, с. 153].

Отримавши широкі владні повноваження, Солон був продовжувачем давнього еватридського роду, який вважав себе нащадком останнього афінського царя Кодра [3, с. 25], передусім, звільнив співвітчизників від боргових зобов'язань і заборонив застосовувати особисту кабалу щодо особи боржника як спосіб забезпечення виконання боргових зобов'язань, виконавши всенародну обіцянку, яку сформулював під час вступу на посаду [3, с. 25].

Також заслугою Солон як верховного афінського правителя є тимократична реформа (введення майнового цензу), створення Ради Чотирьохсот (буле) та народного суду (гелієї) [4, с. 18]. Дослідження афінської гелієї є досить ефективним способом аналізу аксіологічного змісту афінської демократії, її внутрішньодержавного вияву, пізнання її найбільш характерних особливостей та виявлення її природи, спільних і відмінних її рис із сучасною демократією.

Хоча Солон був лише одним із дев'яти членів колегії архонтів, його особу було наділено надзвичайними повноваженнями з метою вирішення затяжного конфлікту між знаттю (евпатридами) та більшістю населення (демосом) [2, с. 154].

Досить вагомою солонівською політичною реформою було встановлення майнової диференціації задля визначення належності індивіда до певної соціальної групи. Зокрема, найбагатші громадяни зараховувалися до першого розряду (п'ятисотмірників), просто багаті – до другого (вершники), до третього входили громадяни середнього достатку (зевгіти), а до четвертого – решта громадян (фети) [5, с. 62].

Завдяки майновій диференціації соціуму Солон установив державні ранги. Зокрема, представники першого розряду (п'ятисотмірники) могли обіймати будь-які державні посади, представники вершників і зевгітів – посади дев'яти архонтів, членів суду одинадцяти та бути відповідальними за жертвоприношення. За фетами було залишене право лише участі в народних зборах і засіданнях суду, проте як суддів [2, с. 155]. На нашу думку, саме цей поділ був одним із найважливіших солонівських нововведень, адже завдяки їм найнижчий соціальний клас, до складу якого входили найнезаможніші представники соціуму – фети, залучався до участі в роботі народних зборів, а гелієї – народного суду, завдяки чому отримав досить значні важелі впливу на процеси функціонування представницьких політичних інституцій держави, що було необхідним компромісним заходом для приборкання антагоністичних настроїв у суспільстві [1, с. 23]. Революційні нововведення не могли не відобразитися на стані справ у державі у цілому. Так, Т. В. Кудрявцева зазначає, що подальший розвиток гелієї, її постійне, але невпинне посилення стало одним із вирішальних факторів, який забезпечив

перетворення помірної демократії «прабатьків» на радикальну демократію середини V ст. до н. е. [4, с. 23].

Також безпосередньо із солонівською судовою реформою пов'язував зміни в державному ладі Афін й Аристотель, який зазначив, що Солон установив демократію, запровадивши народний суд, у якому суддею міг бути будь-хто. Коли відбулося зміцнення народного суду – державний лад перетворився на нинішню демократію.

Характеризуючи солонівську гелію, Аристотель зазначав, що найбільшійшим представникам афінського соціуму Солон лише надав можливість участі в народних зборах і судах. Також він виокремлював такі особливості устрою Афінської держави, котрі, на його переконання, були ознаками найвищого вияву феномену демократії, зокрема – скасування особистої кабали та забезпечення позик, а також надання за бажанням будь-кому можливостей виступати в суді позивачем, репрезентуючи інтереси будь-якої особи, яка зазнала образи, і насамкінець – можливості апелювати до народного суду, що, на думку мислителя, було виявом набрання народними масами особливої упорядкованої сили в державі.

Плутарх зазначав, що згодом участь демосу в засіданнях гелієї як суддів набула неабиякої значущості, адже досить значна частина важливих справ потрапляла на судовий розгляд саме до представників фетиської більшості. Навіть вироки у справах, вирішення яких Солон покладав на відповідних посадових осіб, він дозволив, за бажанням, оскаржувати, подаючи апеляцію до суду, тобто гелієї. Таке солонівське законодавче нововведення піднесло значення судів, завдяки чому навіть у випадках, коли спір неможливо було вирішити на підставі закону, доводилося завжди звертатися за допомогою до суддів, оскільки вони виконували роль вершителей правосуддя, перебуваючи над законом.

Керуючись філософсько-правовим змістом наведеної плутархівської цитати, можна зробити припущення з приводу того, що завдяки солонівським реформам давньогрецька гелієя перетворилася не лише на вищий судовий орган, а й з часом почала наділятися функціями законодавчого органу, діставши можливості усувати прогалини й накладки в масиві нормативно-правового матеріалу. Зазначена особливість видається досить вагомою ще й

тому, що до складу гелієї входили представники не вищих, а нижчих прошарків суспільства. Тобто демос було наділено реальними судовими та законодавчими владними повноваженнями, хоча ці повноваження поширювалися переважно на певний юридичний казус, що ставав предметом розгляду в суді та навряд чи стосувався інших суспільних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Меленко С. Г. Давньогрецькі витоки української філософсько-правової думки : монографія / С. Г. Меленко. – Чернівці : Технодрук, 2013. – 432 с.
2. Графский В. Г. Всеобщая история права и государства : учебник / В. Г. Графский. – М. : НОРМА, 2002. – 744 с.
3. Колобова К. М. Возникновение и развитие Афинского государства (X–VI в.в. до н. э.) / К. М. Колобова. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1958. – 48 с.
4. Кудрявцева Т. В. Народный суд в демократических Афинах / Т. В. Кудрявцева. – СПб. : Алетейя, 2008. – 464 с.
5. Черниловский З. М. Всеобщая история государства и права / З. М. Черниловский. – М. : Юрист, 2002. – 576 с.

Мартенко Олександр Леонідович,
професор кафедри юридичної психології
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

РОЛЬ МОТИВУВАЛЬНИХ ЧИННИКІВ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ СУЧАСНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

З розвитком технологій людину почали досліджувати не лише як ресурс, а як особистість, орієнтуючись на соціальну, компетентну, моральну модель фахівця, що сприяє зростанню рівня продуктивності її праці і доходів. Нині більшість управлінців застосовує розгалужену систему матеріального стимулювання (так звану бонусифікацію), яка стає для них непосильним тягарем і, всупереч сприянню прозорості системи винагороди для працівників, погіршує та ускладнює її розуміння, а отже – й довіру до неї працівника, що не тільки не сприяє ефективній діяльності установи, а, навпаки, гальмує